

The Consistency between Health Fields and Religion in their Approach to Covid-19

Saied Soleymani^{ID}, Ali Mohammad Farhadzadeh^{ID}*

Department of Islamic Studies, Faculty of Medical Sciences, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

*Correspondence should be addressed to Mr. Ali Mohammad Farhadzadeh; Email: afarhadzade@sbmu.ac.ir

Article Info

Received: May 4, 2020

Received in revised form:

May 28, 2020

Accepted: Jun 14, 2020

Available Online: Jun 21, 2020

Keywords:

Covid-19

Health

Religion

Self-preservation

 <https://doi.org/10.22037/jrrh.v6i2.30275>

Following the spread of Covid-19, experts in the health sector recognized this virus as a threat to health and human life and announced specialized measures and issued orders for handling this virus. Setting these new rules involves all realms including religion and follows certain limitations in this respect. Besides, the problem of religion following the field of health is not a concern because it is not a religious expert's duty to determine where the religious decrees are applicable and specify and set real-life examples for them as health experts might do this better. In the case of Covid-19, specifying the conditions of protection and preservation of life is the responsibility of the health sector.

Going and referring to the doctors (physicians), as a tradition, for determining and specifying where religious decrees apply, is different from a kind of traditionalism that is an ideological attempt to confront the religious beliefs. However, there are some other issues that require religious experts to make an inference from religious texts and this responsibility is taken by the religious experts and the religion. For example, in the case of euthanasia and dying, a religious expert determines that they are inherently different and they will not be treated in the same way in terms of the religious decrees (1). In the case of Covid-19, not taking into account the responsibilities and duties of each field, some do not accept practical compliance of religion to health. Therefore, a feeling has been created that religion is in confrontation with health. However, there is a need to provide some explanations in this regard.

1. From the beginning years of Islam to the present, religious experts and even Imams (pbuh) referred people to experts. Religious experts also mention at the beginning of their reference book the logical obligation for referring to a knowledgeable person in different issues and consider referring to experts as necessary when there is a logical reason for doing so (2). With regard to human health, undoubtedly physicians and experts in the field of health are responsible for specifying where religious decrees are applicable and determine the related examples to which religious decrees can be applied in the issues related to medicine. The field of health, with its exact and scientific criteria, determines what is needed to be done for protecting one's life, which is considered as specialized custom/tradition. The duties announced by the health sector in relation to Covid-19 are an introduction to achieving the religious decrees in this regard, which will be explained further on.

2. In the area of religion, from the time of Imams to the present, Imamiah (Shia) religious experts have made an attempt to explain the principles that are sometimes applicable to all religious decrees and sometimes to some specific religious decrees. For example in explanation for the self-preservation obligation and the obligation to avoid any likely loss, even the fear of a likely loss and fear of losing one's life is the required condition for making its avoidance a religious obligation. In the case of causing a loss to the body and health, there is no need for certainty or even doubt (3). Therefore, in the case of Covid-19, if the health sector

is not even sure about the likely loss it may cause to human health and just considers the loss as likely, based on the religious principles, it is a requirement to stick to their decision. Since the above-mentioned principles are logical, they are not confined to any particular group and no group or class of people will make an exception in this regard. Finally, in the process of inferring religious obligations based on another principle, i.e., the consistency between logical and religious obligation, religious experts complete the second premise for the argument and conclude that observing the rules and principles related to self-preservation is an absolute requirement of the theoretical reason.

3. In the religion of Islam, particularly the school of Imamia, religious decrees are derived from the Holy Quran, (the Prophet's and Imam's) tradition, agreement (between the Quran and the tradition) and absolute reason. Concerning the issue of Covid-19, there is no doubt in Islam that self-preservation is a religious obligation and the reason for this religious decree is based on the practical reason and also derived from the Quran, tradition and agreement (between the Quran and the tradition) inferred from Imams' statements (pbuh). In other words, in the process of inferring religious decree related to self-preservation and the religious obligation to observe the health protocols, premise one and two of this argument are logical. These types of arguments are referred to as "Mostaghellat- al-Aqlih" or "Independent Reasoning" by the religious experts. These two premises are mentioned in the next section.

The first (small) premise is that "Justice is logically good". In this regard, saving one's life and maintaining health and determining the related principles and rules for preventing destruction of a generation is an exemplification of justice. Accordingly, practical reason is committed to doing it and approves and praises anyone who tries to preserve his/her life and considers them as deserving rewards. It also reproaches anyone acting against it and considers them as deserving of punishment. In the school of Imamia, this logical decree is referred to as "Aray'e Mahmoudeh" or "Favorable Views" or "Matching the elite's views" based on which some form of understanding the expediency or public ruin has been taken into account (4). The responsibility of the health sector is to decide where the religious self-

preservation obligation is applicable and specify its related traditions and methods in confrontation with pandemic viruses such as Covid-19. This is where the first (small) premise is applicable.

In the next phase or the second (big) premise to the argument, theoretical reason comes in to help the instrumental reason and explains the need for consistency between reason and religion meaning that all the wise believe that preserving and maintaining one's life and health is necessary and any action that disrupts it is abominable or forbidden. This logical decree is definitely God's decree because He is the Wise and the head of the wise and the creator of the wise. Accordingly, in the case of saving one's life, if there is a reason mentioned in the Holy Book and the tradition for its being obligatory, guiding and directing others (to preserve their lives) is led by reason and emphasized (5).

The conclusion made from the presented arguments and introductions is that observing the rules related to self-preservation and health is obligated by reason and religion.

Based on the three mentioned phases, religion is the first to take into account the rules and customs of self-preservation because it considers the obligation to observe the rules as obligated by both reason and religion. In the well-known hadith of Towhid-e Mofazzal (Mofazzal monotheism), Imam Sadeq (pbuh) emphasized following physician's orders and directions by the patient as a clear logical and fixed issue in the mind of the narrator and if his/her orders are not followed, the patient is reproached (6). Furthermore, the lifestyle of Imam Khomeini is a real example and model for us. Besides following physicians' orders and directions, he also advised others to do so. For instance, in a letter to his brother, he emphasized the need to carry out physicians' orders. He also emphasized sanctity of medical jobs (i.e., physician and nurse) and considered doing these jobs as devoutness and a kind of worship (7).

Finally, I would like to request the editor to prepare the ground for further discussions on the lack of contrast between religion and health sectors in the mentioned area so that researchers carry out further strategic and applied research.

Please cite this article as: Soleymani S, Farhadzadeh AM. The Consistency between Health Fields and Religion in their Approach to Covid-19. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2020;6(2):180-186. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v6i2.30275>

التوافق بين مجالي الصحة والدين في مواجهة فيروس كورونا المستجد

سعيد سليمانى^{id}، علي محمد فرهادزاده^{id}*

قسم المعارف الإسلامية، كلية الطب، جامعة الشهيد بهشتي للعلوم الطبية، طهران، إيران.

* المراسلات الموجهة إلى السيد علي محمد فرهادزاده؛ البريد الإلكتروني: afarhadzade@sbmu.ac.ir

معلومات المادة

الوصول: ١٠ رمضان ١٤٤١
 وصول النص النهائي: ٥ شوال ١٤٤١
 القبول: ٢٢ شوال ١٤٤١
 النشر الإلكتروني: ٢٩ شوال ١٤٤١

الكلمات الرئيسية:

حفظ النفس

الدين

الصحة

كورونا المستجد

على أثر انتشار فيروس كورونا المستجد فقد قام خبراء مجال الصحة بتشخيص هذا الفيروس على أنه نوع من التهديد على صحة الناس وأرواحهم، وأعلنوا عن الخطوات والتوجيهات التخصصية في مواجهة كورونا المستجد. وكان وضع هذه القوانين والآداب الجديدة شاملاً لجميع المجالات ومن جملة ذلك ما كان شاملاً لمجال الدين، واستتبع ذلك نوعاً من المحدودية أيضاً في هذا المجال. ومن جهة أخرى فإن إشكال تقليد المجال الديني للمجال الصحي باطلٌ، وليس مطروحاً في البين، وذلك لأن تشخيص الموضوعات والمصاديق العرفية للأحكام ليست من وظائف المجتهد، بل كثيراً ما يقوم خبراء مجال الصحة به بنحو أفضل. وفي مسألة كورونا المستجد فإن تشخيص مصاديق رعاية النفوس والمحافظة عليها تقع على عهدة مجال الصحة.

إن الرجوع إلى العرف الخاص مثل الأطباء بغرض تشخيص موضوعات الأحكام أمرٌ غير الاتجاه العرفي الذي هو محاولة إيديولوجية تحدف إلى معارضة المعتقدات الدينية. ولاشك أنه توجد هناك مجموعة أخرى من موضوعات الأحكام والتي تحتاج إلى استنباط الفقيه من المتون الدينية. وهذا الأمر يتكفله المجتهد والمجال الديني، مثل موضوع القتل الرحيم والاحتضار حيث يحكم الفقيه بملاحظة المتون الدينية أن هناك تفاوتاً ماهوياً بين الاحتضار والقتل الرحيم، وبالتالي فإن القتل الرحيم لن تكون له الأحكام الفقهية للاحتضار. وفيما يرتبط بموضوع فيروس كورونا المستجد فإن مجموعة من الناس لم يتحملوا التبعية العملية لدائرة الدين للدائرة الصحية، وذلك بسبب عدم أخذهم بعين الاعتبار وظيفة وإطار عمل كل واحد من هذه المجالين. وأدى ذلك إلى إحساسهم بالتعارض بين المجال الديني والمجال الصحي.

ومن الضروري هنا توضيح بعض المطالب على عدة مراحل:

(١) إن الفقهاء منذ صدر الإسلام وإلى الآن وحتى المعصومين (عليهم السلام) كانوا يرجعون الناس في الأمور المختلفة إلى المتخصصين. كما أن جميع الفقهاء يذكرون في بداية رسائلهم العملية الوجود العقلي للرجوع إلى العالم في الشؤون المختلفة للحياة، ويرون أن الرجوع إلى المتخصص فيما إذا كان عليه دليل عقلائي هو أمرٌ لازم. ولاشك أنه في مجال سلامة أرواح الناس فإن الأطباء ومتخصصي المجال الصحي في العصر الحاضر يتحملون مسؤولية تشخيص موضوعات الأحكام، بل تشخيص مصاديق موضوعات الأحكام في المسائل الطبية. فإن المجال الصحي يقوم ومن خلال معايير العلمية الدقيقة بتعيين مصاديق المحافظة على النفس وحراستها، ويعلمها للجميع. وهذا ما يسمى بالعرف الخاص. فالآداب والوظائف التي يعلنها المجال الصحي فيما يرتبط بفيروس كورونا المستجد تقع مقدمة في طريق تحصيل الحكم الشرعي، ونوضح ذلك في المراحل التالية.

(٢) وفي المجال الديني فقد بذل فقهاء الإمامية جهدهم التام منذ زمن المعصومين (عليهم السلام) في

للعقاب. ويُعبّر عن هذا الحكم العقلي في المدرسة الإمامية بـ "الآراء الحمودة" أو "تطابق آراء العقلاء"، حيث قد لوحظ فيه أيضاً نوع من إدراك المصلحة أو المفسدة العامة. ويحتل المجال الصحي موقع تشخيص المصاديق والآداب وطرق المحافظة على النفس في مواجهة الأمراض الشائعة مثل كورونا المستجد؛ والتي لها دور في المقدمة الأولى للاستدلال (الصغرى).

ويأتي العقل النظري بعد ذلك في المرحلة التالية وضمن المقدمة الثانية لمعونة العقل العملي، فيقوم بإدراك الملازمة بين حكم العقل والشرع. فجميع العقلاء يحكمون من خلال ملاحظة المصالح العامة للناس بلزوم حفظ النفس وحفظ سلامة البدن، ويعتبرون أي عمل يؤدي إلى خلل في أي من هذين الأمرين قبيحاً وممنوعاً. ولاشك أن هذا الحكم العقلي هو حكم الله تعالى أيضاً، لأن الله هو من العقلاء أيضاً، بل هو رئيسهم، بل خالقهم. ومن هنا، فلو أن هناك دليلاً في الكتاب والسنة على وجوب ذلك فإنه يُعتبر إرشاداً وتنبهياً لحكم العقل وأمرٌ تأكيدي له.

والنتيجة القطعية للاستدلال والمقدمات المذكورة هو الوجوب العقلي والشرعي لمراعاة قوانين وآداب المحافظة على النفس وسلامة البدن.

وبملاحظة المراحل الثلاث المذكورة نجد أن الدائرة الدينية هي الجماعة الأولى التي تقوم بمراعاة قوانين وآداب المحافظة على النفس وسلامة البدن، لأنها تعتبر أن وجوب مراعاة القوانين واجب شرعي أيضاً مضافاً إلى كونه واجباً عقلياً. ففي الحديث المعروف لتوحيد المفضل نجد أن الإمام الصادق (عليه السلام) يؤكد على التزام المريض بأوامر الطبيب باعتبار أن هذا الأمر بديهي عقلي وثابت في ذهن الراوي، ويقوم بتأنيب المريض فيما إذا لم يعمل بأوامر الطبيب ونواهيه (٦). كذلك هي سيرة الإمام الخميني (ره) والتي هي شاهد عيني وقدوة عملية لنا. فقد كان مضافاً إلى مراعاته لأصول السلامة يوصي الآخرين أيضاً بمراعاة توجيهات الطبيب. وللمثال فقد أكد في رسالته لأخيه الكبير على لزوم العمل طبقاً لتوجيهات الأطباء، كما أنه قد أكد في خطابه للأطباء في جمع لهم على قدسية عمل الطبابة والتمريض، واعتبره عبادة (٧).

وفي الختام أطلب من المدير المحترم تهيئة الأرضية لزيادة التحقيقات وزيادة الشرح في موضوع عدم التعارض بين المجال الديني والمجال الصحي في الدائرة المذكورة كي يقوم المحققون بإيجاد دراسات استراتيجية وعملائية أكثر في هذا المجال.

سبيل تبيين مجموعة من الأصول والقواعد التي يتم استخدام بعضها في جميع أبواب الفقه، وبعضها الآخر في أبواب خاصة؛ ومن جملة ذلك قاعدة وجوب حفظ النفس والروح، وقاعدة وجوب دفع الضرر المحتمل، وقاعدة نفي الضرر. وقد اعتبروا أنه حتى مجرد احتمال الضرر والخوف على النفس الإنسانية فإنه يقتضي الوجوب والتكليف الشرعي. ولا يحتاج الأمر في مبحث الضرر على البدن والصحة الوصول إلى حالة اليقين أو الظن. وبناءً على هذا، ففي مورد كورونا المستجد فحتى لو أن المجال الصحي لم يصل في بعض الصور إلى درجة اليقين بالضرر على الصحة ونفوس الناس، وكان ما لديه مجرد احتمال الضرر؛ فلا بد وبملاحظة القواعد الفقهية المذكورة التسليم لتشخيصه والتمكين له. وباعتبار أن القواعد المذكورة عقلية فهي لا تقبل التخصيص والتقييد بأي حال من الأحوال، ولا يُستثنى أي صنف أو جماعة من قوانين الصحة والسلامة خلال فترة وجود فيروس كورونا. ويقوم الفقهاء الكبار خلال استنباطهم للحكم الشرعي باستكمال المقدمة الثانية للاستدلال من خلال الاستعانة بقاعدة أخرى وهي "الملازمة بين حكم العقل والشرع"، فيستنتجون الوجوب الشرعي لمراعاة قوانين وآداب المحافظة على النفس من الحكم العقلي القطعي.

٣) إن مصدر تشريع الأحكام الشرعية في قاموس الشريعة الإسلامية، وبالأخص في المدرسة الإمامية؛ عبارة عن الكتاب والسنة والإجماع والعقل القطعي. وفيما يرتبط بموضوع هذه المقالة فإنه لا يوجد أي شك أو شبهة في المجال الديني تجاه كون حفظ النفس من الواجبات الشرعية، والدليل على هذا الحكم الشرعي مضافاً إلى الكتاب والسنة والإجماع الكاشف عن قول المعصوم (عليه السلام) هو الحكم العقلي العملي اليقيني؛ فعندما نلاحظ عملية استنباط الحكم الشرعي لوجوب حفظ النفس والزرور الشرعي لمراعاة القوانين الصحية نجد أن كلا مقدمتي الاستدلال الأولى والثانية عقلية، ويقال لهذا النوع من الاستدلال بين الفقهاء بـ "المستقلات العقلية"، وسوف نوضح كلا هاتين المقدمتين.

المقدمة الأولى (الصغرى) يعني قضية "العدل حسن عقلاً" فإن المحافظة على حياة الإنسان وعلى صحته وسلامته، وتعيين الآداب والضوابط للحيلولة دون انقراض النسل؛ تعتبر من مصاديق العدل، والعقل العملي يحكم حكماً إلزامياً بمراعاتها، ويمدح من يقوم بحفظ النفس، ويراه مستحقاً للأجر والثواب. ويذم من يخالفها، ويراه مستحقاً

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Soleymani S, Farhadzadeh AM. The Consistency between Health Fields and Religion in their Approach to Covid-19. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2020;6(2):180-186. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v6i2.30275>

همسویی حوزه‌های سلامت و دین در برخورد با کووید ۱۹

سعید سلیمانی^{id}، علی محمد فرهادزاده^{id*}

گروه معارف اسلامی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

*مکاتبات خطاب به آقای علی محمد فرهادزاده؛ رایانامه: afarhadzade@sbmu.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۱۵ اردیبهشت ۱۳۹۹

دریافت متن نهایی: ۸ خرداد ۱۳۹۹

پذیرش: ۲۵ خرداد ۱۳۹۹

نشر الکترونیکی: ۱ تیر ۱۳۹۹

واژگان کلیدی:

حفظ نفس

دین

سلامت

کووید ۱۹

در پی انتشار ویروس کووید ۱۹، متخصصان حوزه سلامت این ویروس را نوعی تهدید برای سلامت و جان انسان‌ها تشخیص داده و اقدامات و دستورهای تخصصی در برخورد با کووید ۱۹ اعلام کرده‌اند. وضع این قوانین و آداب جدید شامل همه حوزه‌ها از جمله حوزه دین می‌شود و نوعی محدودیت در این حوزه را نیز در پی دارد. از سویی اشکال تقلید حوزه دین از حوزه سلامت هم مطرح نیست و باطل است، زیرا تشخیص موضوع‌ها و مصداق‌های عرفی احکام از وظایف مجتهد نیست و چه بسا متخصصان حوزه سلامت، این کار را بهتر انجام دهند و در بحث کووید ۱۹، تشخیص مصادیق مواظبت و حفظ جان بر عهده حوزه سلامت است.

مراجعه به عرف خاصی مثل پزشکان، برای تشخیص موضوع احکام، غیر از عرف‌گرایی است که تلاشی ایدئولوژیک به منظور مقابله با باورهای دینی است. البته برخی دیگر از موضوعات احکام وجود دارد که نیازمند استنباط فقیه از متون دینی است و این مهم را خود مجتهد و حوزه دین بر عهده می‌گیرد؛ مانند موضوع اتانازی و احتضار که فقیه با توجه به متون دینی حکم می‌کند که احتضار با اتانازی تفاوت ماهوی دارد و در پی آن اتانازی، احکام فقهی احتضار را نخواهد داشت (۱). در مسئله کووید ۱۹ عده‌ای با در نظر نگرفتن وظیفه و محدوده عملکرد هر یک از حوزه‌ها، تبعیت عملی حوزه دین از حوزه سلامت را در حیطه ذکرشده برنتابیده‌اند و احساس تقابل حوزه دین با حوزه سلامت در آنان ایجاد شده است. در این زمینه تبیین مطالبی در چند مرحله ضروری است:

(۱) فقها از صدر اسلام تا کنون و حتی حضرات معصومین (علیهم السلام)، مردم را در امور مختلف به متخصصان ارجاع می‌دهند و همچنین تمام فقها در ابتدای رساله عملیه خود، وجوب عقلی رجوع به عالم را در شئون مختلف زندگی طرح می‌کنند و رجوع به متخصص را در صورتی که دارای دلیل عقلایی باشد لازم می‌دانند (۲). درباره سلامت جان انسان‌ها، بدون شک پزشکان و متخصصان حوزه سلامت در عصر حاضر، وظیفه تشخیص موضوع‌های احکام و بلکه تشخیص مصداق‌های موضوع احکام را در مسائل پزشکی عهده‌دار هستند. حوزه سلامت با معیارهای دقیق و علمی خود مصادیق مواظبت و حفظ جان را تعیین و برای همه اعلام می‌کند که از آن به عرف خاص تعبیر می‌شود. آداب و وظایفی که حوزه سلامت درباره کووید ۱۹ اعلام می‌کند مقدمه‌ای در

روند دستیابی به حکم شرعی قرار می‌گیرد و در مراحل بعد بیان می‌شود.

(۲) در حوزه دین، فقهای امامیه از زمان حضرات معصومین (علیهم السلام) تمام تلاش خود را در راه تبیین اصول و قواعدی مبذول داشته‌اند که برخی از آنها در تمام ابواب فقه کاربرد دارد و برخی در ابواب خاص؛ از جمله قاعده وجوب حفظ جان و نفس، قاعده وجوب دفع ضرر احتمالی و قاعده نفی ضرر که در تبیین این قواعد حتی احتمال ضرر و ترس نسبت به جان انسان را مقتضی وجوب و تکلیف شرعی دانسته‌اند و در بحث ضرر به بدن و سلامت، نیاز به رسیدن به حالت یقین و یا گمان هم نیست (۳)؛ بنابراین، در کووید ۱۹ اگر حوزه سلامت در برخی موارد به ضرر برای سلامت و جان انسان‌ها یقین هم نداشته باشد و صرفاً احتمال ضرر بدهد باز هم با توجه به قواعد فقهی فوق باید تشخیص آنها تمکین شود. از آنجاکه قواعد فوق عقلی است، به هیچ وجه قابل تخصیص و تقیید نیست و هیچ گروه یا صنفی از قوانین سلامت در دوران کرونایی مستثنی نیستند. در نهایت فقهای عظام در روند استنباط حکم شرعی با کمک از قاعده‌ای دیگر یعنی «ملازمه بین حکم عقل و شرع»، مقدمه دوم استدلال را کامل می‌کنند و وجوب شرعی رعایت قوانین و آداب محافظت از جان را با حکم قطعی عقل نظری نتیجه می‌گیرند.

(۳) در قاموس شریعت اسلام به‌ویژه در مکتب امامیه، مصدر تشریح احکام شرعی عبارت است از کتاب، سنت، اجماع و عقل قطعی. در زمینه موضوع این نامه هیچ شک و شبهه‌ای برای حوزه دین وجود ندارد که قضیه حفظ جان از واجبات شرعی است و دلیل این حکم شرعی علاوه بر کتاب و سنت و اجماع کاشف از قول معصوم (علیه السلام)، حکم عقل عملی یقینی است؛ یعنی در روند استنباط حکم شرعی وجوب حفظ جان و لزوم شرعی رعایت قوانین بهداشتی، مقدمه اول و دوم استدلال هر دو عقلی است و از این نوع استدلال‌ها در بین فقها به «مستقلات عقلیه» تعبیر می‌شود و در ادامه این دو مقدمه بیان می‌شود.

مقدمه اول (صغری) یعنی قضیه «عدل نیکو است عقلاً»، که حفظ جان و حفظ سلامت انسان و تعیین آداب و ضوابط برای جلوگیری از نابودی یک نسل، از مصادیق عدل است و عقل عملی حکم الزامی به انجام دادن آنها دارد و کسی را که حفظ جان انجام می‌دهد می‌ستاید و او را مستحق اجر و پاداش می‌داند و کسی را که بر خلاف آن عمل کند مذمت

می‌کند و او را مستحق عقاب می‌داند. در مکتب امامیه از این حکم عقل به «آرای محموده» یا «تطابق آرای عقلاء» تعبیر می‌شود که در آن نوعی ادراک مصلحت و یا مفسده عامه نیز لحاظ شده است (۴). جایگاه حوزه سلامت تشخیص مصادیق و آداب و روش‌های حفظ جان در برخورد با بیماری‌های فراگیر مثل کووید ۱۹ است که در مقدمه اول استدلال (صغری) کاربرد دارد.

در مرحله بعد و مقدمه دوم استدلال (کبری)، عقل نظری به کمک عقل عملی می‌آید و ادراک ملازمه بین حکم عقل و شرع انجام می‌دهد یعنی تمام عقلاً با در نظر گرفتن مصالح کلی انسان‌ها، به لزوم حفظ جان و حفظ سلامت بدن حکم می‌کنند و هر عملی را که به این دو اخلاص وارد کند قبیح و ممنوع معرفی می‌کنند. این حکم عقل بدون شک حکم خداوند متعال هم است چون خداوند هم از عقلا است و بلکه رئیس آنها و حتی خالق عقل است. از این رو، در موارد حفظ نفس اگر در کتاب و سنت دلیلی بر وجوب آن وجود داشته باشد، ارشاد و راهنمایی به حکم عقل و امر تأکیدی تلقی می‌شود (۵).

نتیجه قطعی استدلال و مقدماتی که ذکر شد، وجوب عقلی و شرعی رعایت قوانین و آداب حفظ جان و سلامت بدن است.

با توجه به سه مرحله ذکر شده، حوزه دین نخستین گروهی است که قوانین و آداب حفظ جان و سلامت بدن را رعایت می‌کند، چون وجوب رعایت قوانین را علاوه بر واجب عقلی، واجب شرعی نیز می‌داند. امام صادق (علیه السلام) در حدیث معروف توحید مفضل به عنوان مطلب بدیهی عقلی و ثابت در ذهن راوی، بر عمل به دستورهای طبیب توسط بیمار تأکید می‌نماید و در صورت عمل نکردن به امر و نهی طبیب، بیمار را سرزنش می‌کند (۶). همچنین سیره امام خمینی (ره) که شاهد عینی و الگوی عملی برای ما است. ایشان علاوه بر رعایت اصول سلامت، دیگران را هم به رعایت دستورهای پزشک توصیه می‌کردند؛ برای مثال در نامه‌ای به برادر بزرگوارشان بر لزوم عمل طبق دستورهای پزشکان تأکید دارند و یا در جمع پزشکان و خطاب به آنان بر مقدس بودن شغل پزشکی و پرستاری تأکید می‌کنند و آن را یک عبادت می‌دانند (۷).

در پایان از سردبیر محترم تقاضا دارم که بستر تحقیقات بیشتر و تبیین بیشتر نداشتن تقابل حوزه دین با حوزه سلامت را در حیطه ذکر شده فراهم نمایند تا محققان در این

زمینه پژوهش‌های راهبردی و کاربردی بیشتری انجام دهند.

استناد مقاله به این صورت است:

Soleymani S, Farhadzadeh AM. The Consistency between Health Fields and Religion in their Approach to Covid-19. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2020;6(2):180-186. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v6i2.30275>

References

1. Abdoljabari M, Karamkhani M, Fani M, Dolatshahi F. Euthanasia and Assisted Death. Journal of Reaserch on Religion & Health. 2015;1(1):56-64. (Full Text in Persian)
2. Mohaghegh-Khorasani MK. Kefayat -o-Aloool. Vol 3. Qom: Moasseseh Alnashr Aleslami; 2009.p.371. (Full Text in Arabic)
3. Sobhani J. Alsovm fi Alshariat Aleslamieh Alghraa. Vol 1. Qom: Moasseseh Emam Sadegh (PBUH); 2000. p.438. (Full Text in Persian)
4. Hakim MT. Alosol Alamah fi Alfeghh Almogharen. Qom: Majmae Jahani Ahle Albayt 1998.p.269. (Full Text in Persian)
5. Naeini MH. Favaed Alosool. Vol 3. Qom: Jameh Modaresin Hovzeh Elmiyeh Qom; 1997.p.57. (Full Text in Persian)
6. Majlesi MB. Behar Alanvar. Vol 3. Beirroot: Dar Alehyah Altoras Alarabi; 1983. (Full Text in Persian)
7. Khomeini R. Sahifeh Emam. Vol 20. Tehran: Moasseseh Tanzim va Nashre Asar-e Emam Khmeini 1999.p.30. (Full Text in Persian)

